

ปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 21 – 30 : การปริวรรต การแปล และการศึกษาเปรียบเทียบ

The Zimme Paṇḍāsajātaka no. 21 – 30 : Transliteration, Translation and Comparative Study

ประดิษฐ์ ปัญญาจิ้น

Pradit Phanyajeen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, Dapong0932215591@gmail.com

วิโรจน์ อินทนนท์

Viroj inthanon

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อปริวรรตและแปลปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่ หรือซิมเมปณฺดาสชาตก เรื่องที่ 21-30 ฉบับบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 21-30 กับฉบับไทยของกรมศิลปากร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร และฉบับล้านนา ปริวรรตโดยพิชิต อคฺนิจ ด้านตัวละคร สำนวนภาษา ลีลาการแต่ง งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 21-30 ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตจากบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย หลังจากได้ทำการปริวรรต ตรวจสอบ และแปลแล้ว จึงได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับฉบับหอสมุดแห่งชาติและฉบับล้านนา ด้านตัวละคร สำนวนภาษา และลีลาการแต่ง ด้านตัวละครมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ฉบับเชียงใหม่ใช้สำนวนภาษาที่เป็นบาลีล้วน ฉบับหอสมุดแห่งชาติใช้สำนวนภาษาบาลีเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ แตกต่างกันที่ยกเฉพาะภาษาบาลีมาเพียงประโยคสั้น ๆ นอกนั้นใช้สำนวนภาษา

ไทยดำเนินเนื้อเรื่องไปจนจบ ฉบับล้านนา นั้น ได้ใช้สำนวนภาษาบาลีและแปลเป็นภาษาถิ่นล้านนา สติการแต่ง ฉบับเชียงใหม่เป็นการแต่งในรูปประโยคแบบง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน ฉบับหอสมุดแห่งชาติมีการแต่งรูปประโยคที่เป็นภาษาบาลีเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ ต่างกันตรงที่เดินเรื่องด้วยภาษาบาลีเพียงประโยคต้นเรื่องเท่านั้น ส่วนฉบับล้านนาเป็นการแต่งการดำเนินเนื้อเรื่องเหมือนกับฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติ แตกต่างกันเฉพาะการแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งฉบับล้านนาแปลยกศัพท์ตลอดจนจบเรื่อง โดยใช้สำนวนภาษาถิ่นล้านนา นับว่าเป็นสติการแต่งที่ต่างจากชาติฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติอย่างชัดเจน

คำสำคัญ : ปัญญาสาตก, การปริวรรต, การแปล, การศึกษาเปรียบเทียบ, เชียงใหม่

Abstract

This dissertation has the following objectives: 1) To exchange and translate Paṇṇāsa Jātaka version of Chiang Mai Or Simme Paṇṇāsa Jātaka, story 21-30 of the Pali, Roman script, into the Pali, Thai script 2) For comparative study of Paṇṇāsa Jātaka issue 21-30 with the Thai edition of the Fine Arts Department National Library Edition Silpa Bankan Publisher And the Lanna edition oversees by Pichit Agganich In the aspect of characters, idioms, language, style, and composing. This research is a documentary research. By presenting the descriptive research results.

Paṇṇāsa Jātaka, Chiang Mai edition, issue 21-30, The researcher exchanged from Pali, Roman script to Pali, Thai script. After exchanging, inspecting, and interpreting, the study was compared with the National Library and Lanna editions of characters, idioms, language and style of composing. The characters are slightly different. The Chiang Mai version uses all Pali expressions. The National Library version uses Pali idioms like the Chiang Mai version. The difference is that only Pali comes from short sentences. Other than using Thai idioms. The story to the end That Lanna version Using the Pali idioms and translated into the Lanna dialect, the style of the Chiang Mai edition is composed in simple, uncomplicated sentences The National Library version

has a sentence form in Pali like the Chiang Mai version. The difference is that the story travels in Pali, only the beginning sentence. As for the Lanna edition, it is composed in the same way as the Chiang Mai edition and the National Library version. Different only for Thai translation Which the Lanna version translates into the end of the story By using the Lanna dialect Considered a style that is different from the Jataka version of the Chiang Mai and the National Libra

Keywords: The Zimme Paññāsajātaka, exchange, translation and comparisonexchange,

บทนำ

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยองค์ 9 คือ 1) สุตร ได้แก่ พระสูตรในสุตตนิบาตและพุทธวจนะอื่น ๆ ที่มีชื่อว่าสูตร หรือพระสูตร กล่าวคือ วินัยปิฎก คัมภีร์นิทเทสทั้งสอง และพระสูตรทั้งหลาย 2) เคยยะ ได้แก่ ความร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน หมายถึงพระสูตรที่มีคาถาทั้งหมด โดยเฉพาะสคาถวรรคในสังยุตตนิบาต 3) ไวยากรณ์ ได้แก่ ความร้อยแก้วล้วน ได้แก่พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด พระสูตรที่ไม่มีคาถาและพระพุทพจน์อื่นใดที่ไม่จัดเข้าในองค์ 8 ข้อที่เหลือ 4) คาถา ได้แก่ ความร้อยกรองล้วน หมายถึงเอธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถาล้วนในสุตตนิบาตที่ไม่มีชื่อว่าเป็นสูตร 5) อุทาน ได้แก่ พระคาถาที่ทรงเปล่งด้วยพระหฤทัยสพรคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ รวมเป็นพระสูตร 82 สูตร 6) อิติวุตตกะ ได้แก่ พระสูตร 110 สูตรที่ตรัสโดยนัยว่า วุตต์ เหตุ ภควตา 7) ชาตก ได้แก่ ชาตก 550 เรื่อง มีอภินนคชาตก เป็นต้น 8) อัปภูตธรรม ได้แก่ พระสูตรที่ว่าด้วยข้ออัศจรรย์ไม่เคยมี เช่น “ภิกษุทั้งหลาย ข้ออัศจรรย์ไม่เคยมี 4 อย่างนี้ หาได้ในอานนท” ดังนี้ เป็นต้น 9) เวทลละ ได้แก่ พระสูตรแบบถามตอบ ซึ่งผู้ถามได้ทั้งความรู้และความพอใจ ถามต่อ ๆ ไป เช่น จุฬเวทลสูตร มหาเวทลสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร สักกปัญหสูตร สังขารภาขนิยสูตร และมหาปุณณมสูตร เป็นต้น (พระธรรมปิฎก, 2543 : 261-262)

เมื่อพิจารณาถึงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจากหลักคำสอนอันประกอบด้วยองค์ 9 ดังกล่าวแล้ว ชาตก เป็นหลักคำสอนที่สำคัญในการเผยแผ่ ประกาศพระศาสนา เพื่อโน้มน้าวสาธุชนที่มีศรัทธาหวั่นไหวในการพัฒนาเสริมสร้างคุณความดีให้มีฉันทะพลัง

วิธีะพลังในการพัฒนาเสริมสร้างคุณงามความดีเป็นลำดับจนถึงที่สุดแห่งทุกข์ คือ พระนิพพาน ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ชาตก กล่าวโดยคัมภีร์ หมายถึง คัมภีร์ชาตกในพระสูตรตันตปิฎกเล่มที่ 27-28 อันเล่าเรื่องพระชาติในอดีตของพระพุทธเจ้า เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์กำลังทรงบำเพ็ญบารมี หรือชาตก หมายถึง เครื่องเล่าเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติมาแล้ว ชาตกเป็นพระพุทธรูปประเภทที่ไม่ใช่พระสูตร เป็นคำสอนที่มีอิทธิพลต่อวิธีสอนธรรมในยุคต่อมา เป็นการสอนอย่างเล่านิทาน เหมาะกับผู้ฟังทุกระดับ เป็นเทคนิคที่คงประสิทธิผลต่อผู้ฟังมาทุกยุคสมัย เพราะผู้สอนมีความรู้หลายด้าน รู้วิธีนำเสนอมีวาทศิลป์ เชื่อมโยงให้คนฟังมองเห็นภาพลักษณะชวนให้น่าติดตาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2550 : 83)

ชาตก หมายถึง เรื่องราวอัตชีวประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญบารมี 30 ทศ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2550 : 127) โดยเกิดเป็นมนุษย์บ้าง เป็นสัตว์บ้าง ซึ่งเป็นการเล่านิทานสอนที่มุ่งให้ผู้ฟังได้คิดธรรมเป็นสาระสำคัญ พรรณนาเรื่องราวว่าด้วยบุพจริยาของพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าก่อนจะมาถึงชาติปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ชาตกเป็นธรรมที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ คือพุพเพนิวาสานุสสติญาณ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 12-13: 6) เป็นความรู้แจ้งที่บริสุทธิ์ล่งวิสัยของมนุษย์ทั่วไปตามประวัติบาปวิพริตติพระพุทธรูปฝ่ายเถรวาท ชาตกที่แต่งขึ้นภายหลังโดยพระอรรถกถาจารย์ เพื่อใช้อธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยน่านิทานพื้นบ้านมาแต่งเป็นชาตก ในล้านนามีชาตกนอกนิบาตอยู่ชุดหนึ่ง เรียกว่า ปัญญาสชาตก ชาตก แปลว่า เรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้น ปัญญาสชาตก จึงแปลว่า เรื่องที่เกิดขึ้นมาแล้ว 50 เรื่อง ในที่นี้เกี่ยวข้องกับประวัติการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติรวม 40 องค์ยกเว้นพระอานนท์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 26 ข้อ 201-204: 368) ซึ่งนำมาแต่งเป็นชาตกนอกนิบาตไว้เฉพาะ 50 เรื่องเท่านั้น จึงรวมความได้ว่า ปัญญาสชาตก แปลว่า เรื่องราวของพระโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติบำเพ็ญบารมี 30 ทศ 50 เรื่อง แปล สั้น ๆ ว่า ชาตก 50 เรื่องหรือพระเจ้า 50 ชาติ

ปัญญาสชาตกเป็นที่เชื่อถือและยอมรับกันว่า พระสงฆ์เชียงใหม่เป็นผู้รจนาเป็นปกรณ์บาลีจากนิทานปรัมปราที่เล่ากันมาและเป็นที่นิยมกันในสมัยนั้นซึ่งดำเนินเรื่องสอดคล้องกับประวัติของพระพุทธเจ้าที่ทรงเสวยพระชาติในอดีต จุดประสงค์เพื่อชักจูงพุทธศาสนิกชนให้ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญสั่งสมคุณงามความดีจนถึงเป็นพระพุทธเจ้า ปัญญาสชาตก คือประมุขนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทยครั้งโบราณ 50 เรื่อง พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นภาษาบาลี เมื่อประมาณปี

พุทธศักราช 2000–2200 (กรมศิลปากร, 2552 : 15) แต่นิยะดา เหล่าสุนทร (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2538 : 37-38) กล่าวว่าอายุกาลของปัญญาสชาดกน่าจะเก่ากว่านั้นจากหลักฐานเป็นศิลาจารึกหลักหนึ่งของพม่าซึ่งจารึกเมื่อ จ.ศ. 627 (พ.ศ. 1808) ตั้งอยู่ที่วัด Kusa-samuti หมู่บ้าน Pwasaw (ห่างจากพุกามไปทางทิศตะวันออกประมาณ 4 ไมล์ มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระเจ้า Thombameik หรือ โทมภมิต-ทุมภมิตต์ ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องดังกล่าวลำดับที่ 9 ในภาษาไทย และเป็นลำดับที่ 3 ของปัญญาสชาดกฉบับเชียงใหม่ แต่ผลการศึกษาปัญญาสชาดกฉบับปริวรรตจากอักษรธรรมหรือการศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญญาสชาดกฉบับล้านนาไทยที่ปริวรรตโดยคณะผู้เชี่ยวชาญสามท่าน ได้แก่ พิซิต อคฺนิจ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย บำเพ็ญ ะวิน ผู้ชำระภาษาบาลี และ อุดม รุ่งเรืองศรี ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาล้านนา จากการปริวรรตพบว่า ชาดกชุดนี้น่าจะเกิดจากการเรียบเรียงชาดกนอกนิบาตในล้านนาที่มีอยู่แล้วขึ้นเป็นภาษาบาลีเพื่อใช้ในวงการการศึกษาของพระสงฆ์และเพื่อนำชาดกล้านนาไปใช้ในท้องถิ่นที่ไม่ใช้อักษรธรรมและภาษาไทย (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2556 : 10) อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทย มีการแต่งคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับชาดก จำนวน 6 เรื่อง คือ (1) ปัญญาสชาดก (2) สัมโมหนิทาน (3) ตินฺนปาลชาดก (4) ราโชวาทชาดก (5) ธนัญชัยบัณฑิตชาดก และ (6) สิวิชัยชาดก (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2533) หนังสือเหล่านี้ทั้งหมดข้างต้น เป็นชุมทรัพย์ที่รวบรวมภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาไว้ในขณะเดียวกันยังบรรจุข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและอื่น ๆ อีกมากมายให้เป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน หนังสือแต่ละเล่มต่างมีค่าที่จะประมาณมิได้ ในบรรดาหนังสือเหล่านั้นทั้งหมด มีหนังสือเล่มหนึ่งที่กล่าวได้ว่าเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพื้นบ้าน เพราะเป็นการนำหลักทางพระพุทธศาสนา เสริมด้วยเอานิทานพื้นบ้านมาแต่งผสมผสานกับการอธิบายและโดยการแปลงนิทานพื้นบ้านเหล่านั้นให้เป็นชาดก เช่นเดียวกับในคัมภีร์อรรถกถาชาดก หนังสือเรื่องดังกล่าวคือปัญญาสชาดก ซึ่งปัญญาสชาดกนี้นับเป็นหนังสือที่รู้จักกันแพร่หลายและซึมซาบในจิตใจของคนไทยรวมถึงดินแดนใกล้เคียง และยังมีอิทธิพลอย่างมากโดยเฉพาะในด้านวรรณกรรมของไทย (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2533 : 14)

จากการศึกษาปัญญาสชาดกฉบับต่าง ๆ ดังกล่าว พบว่า ไม่มีปัญญาสชาดกฉบับใดที่ระบุว่า ปัญญาสชาดกฉบับเชียงใหม่ ถึงแม้เป็นที่ยอมรับกันว่าถูกเขียนขึ้นในเชียงใหม่ นอกจากปัญญาสชาดกฉบับมณฑลของพม่าที่ระบุชัดเจนว่า ปัญญาสชาดกฉบับเชียงใหม่ ที่เรียกว่า ชิมเมป็นณาสหรือเชียงใหม่ป็นณาส แปลว่า ชาดกเชียงใหม่ 50 เรื่อง ถึงแม้ปัญญาสชาดกฉบับอักษรธรรมล้านนา (พิซิต อคฺนิจ และคณะ, 2541 : คำนำ) ก็มีจำนวน 56 เรื่อง

ปัญญาสชาตกฉบับกรมศิลปากร ที่สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพให้รวบรวมก็ตามมีทั้งหมด 61 เรื่องดังกล่าว ซึ่งก็ไม่ตรงตามชื่อเรื่องว่า ปัญญาสชาตก ปัญญาสชาตกในประเทศสหภาพเมียนมาร์ มี 2 ฉบับ คือ 1) ปัญญาสชาตกฉบับมณฑล ที่ระบุชัดเจนว่า เชียงใหม่ ปณณาส คัมภีร์ที่วัดเซตวัน อ.โมนิเว ใกล้เมืองมณฑล เมื่อศักราช 1169 ตรงกับ พ.ศ.2351 2) ปัญญาสชาตกฉบับอย่างกึ่ง เป็นฉบับตรวจชำระจากปัญญาสชาตกฉบับมณฑล หรือเชียงใหม่ ปณณาส แต่ไม่ได้ระบุผู้ทำการตรวจชำระ ตีพิมพ์โดย Hanthawaddy press, อย่างกึ่ง ปี ค.ศ. 1911, (พ.ศ.2454) (Padmanabh S.Jaini, 1983 : 35) อีกประการหนึ่ง ปัญญาสชาตกฉบับนี้ ยังไม่มีนักวิจัยทำการตรวจชำระและปริวรรตเป็นภาษาไทยมาก่อนนอกจาก Padmanabh S.Jaini ได้เห็นความสำคัญของคัมภีร์ปัญญาสชาตกฉบับนี้ซึ่งเป็นที่ยอมรับและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมากในอาเซียน จึงได้นำปัญญาสชาตกฉบับมณฑล ซึ่งเป็นฉบับสมบูรณ์ที่สุดที่ถูกค้นพบที่วัดเซตวัน ประเทศสหภาพเมียนมาร์ เป็นต้นฉบับมาทำการตรวจชำระและปริวรรตบาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรโรมัน เมื่อปี ค.ศ.1983 (พ.ศ.2526)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยวรรณกรรมล้านนา โดยเฉพาะคัมภีร์ปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่บาลีอักษรโรมัน ที่ Padmanabh S.jaini ได้ทำการปริวรรตจากบาลีอักษรพม่ามาเป็นอักษรบาลีโรมัน และตีพิมพ์ เมื่อ พ.ศ.2526 โดยสมาคมบาลีปกรณ์ ซึ่งปัญญาสชาตกฉบับนี้มีคุณค่าทางวรรณกรรมและวรรณคดี มีหลักจริยธรรม คติความเชื่อ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้เกิดความสามัคคีและเกิดสันติสุข โดยได้ทำการวิจัยในรูปของการปริวรรตจากบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย ตรวจชำระและแปลเป็นสำนวนภาษาไทย และศึกษาเปรียบเทียบด้านตัวละคร สำนวนภาษา และลีลาการแต่ง ระหว่างปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่กับปัญญาสชาตกฉบับไทย (กรมศิลปากร) และปัญญาสชาตกฉบับล้านนา อีกทั้งยังเป็นการปริวรรตปัญญาสชาตกฉบับนี้เป็นฉบับเชียงใหม่สมบูรณ์กลับมาสู่มาตุภูมิตามลำดับ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อปริวรรตและแปลปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่ หรือชื่อเมปณณาสชาตก เรื่องที่ 21-30 ฉบับบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัญญาสชาตกฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 21-30 กับฉบับไทยของกรมศิลปากร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร และฉบับล้านนา

ปวีรพรตโดย พิชิต อคฺนิจ ด้านตัวละคร สำนวนภาษา ลีลาการแต่ง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และโดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) จาก ปัญญาสาตกฉบับเชียงใหม่ หรือ ชิมเมปณณาส ที่ Patmanabh S.Jaini ได้ตรวจชำระและปวีรพรตเป็นบาลีอักษรโรมัน
2. ศึกษาเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ตำราเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยและหนังสือที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลประวัติและพัฒนาการของปัญญาสาตก
4. นำต้นฉบับปัญญาสาตกบาลีอักษรโรมันมาปวีรพรตและตรวจชำระเป็นบาลีอักษรไทย จำนวนสาตก 10 เรื่อง จากสาตก 50 เรื่อง และทำการตรวจสอบ เทียบเคียงความถูกต้องของอักขระบาลีอักษรโรมันกับบาลีอักษรไทย ทั้งจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ ฉบับมหาจุฬา (มหาจุฬาตีพิมพ์ 2535) และพจนานุกรมบาลี-ไทย
5. สอบทานความถูกต้องของการปวีรพรตจนได้ฉบับบาลีอักษรไทยที่สมบูรณ์ถูกต้องแล้วเนนการแปลเป็นภาษาไทย โดยเทียบเคียงสำนวนจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2549 และพจนานุกรมบาลี-ไทย
6. สอบทานทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยจากผู้เชี่ยวชาญทางภาษาบาลีแล้วนำข้อบกพร่องที่ได้จากการปวีรพรต ตรวจชำระและสอบทานทั้งหมดมาทำเป็นเชิงอรรถ
7. วิเคราะห์ความแตกต่าง ความสอดคล้องในรจนาและการใช้ภาษา และคุณค่าของปัญญาสาตกฉบับเชียงใหม่กับปัญญาสาตกฉบับอื่น
8. สรุปผลการวิจัยพร้อมทั้งข้อเสนอแนะ และจัดทำรูปเล่ม

ผลการวิจัย

1) ปวีรพรตและแปลปัญญาสาตกฉบับเชียงใหม่ หรือชิมเมปณณาสาตกเรื่องที่ 21-30 ฉบับบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย

ลักษณะการแต่งปัญญาสาตกฉบับเชียงใหม่ นั้น ผู้แต่งได้อาศัยแนวคิดมาจากรูป

แบบที่พระอรรถกถาจารย์แต่งอรรถกถาชาดก ปัญญาชาดก จึงมีลักษณะเหมือนกับอรรถกถาชาดก หรือเรียกว่า แต่งเลียนแบบอรรถกถาชาดก ซึ่งการดำเนินเรื่องและโครงสร้างเช่นเดียวกับอรรถกถาชาดก เพียงแต่ไม่มีบทอธิบายคาถาที่เรียกว่า ไวยากรณ์ เท่านั้น ปัญญาชาดกฉบับนี้มีองค์ประกอบโครงเรื่องที่สำคัญเหมือนอรรถกถา 3 ประการ คือ เรื่องปัจจุบัน เรื่องอดีต และสรุป ส่วนองค์ประกอบโครงสร้างในชาดกนี้มี 4 องค์ประกอบ ต่างจากอรรถกถา มีองค์ประกอบ 5 การดำเนินเรื่อง ในส่วนแรกของการเริ่มต้นเรื่องนั้น มีคาถาที่เป็นพุทธพจน์ ยกมาตั้งเป็นหัวข้อในการพรรณนาเรื่อง จากนั้นพรรณนาเรื่องในปัจจุบันอันเป็นส่วนที่พระพุทธเจ้าทรงปรารภเรื่องเชื่อมโยงถึงเรื่องในอดีตจนจบ และสุดท้ายคือ สรุปเรื่องนั้น ๆ ทั้งหมด ว่าบุคคลใดมาเกิดเป็นบุคคลในชาดกนี้ เกี่ยวข้องกันอย่างไร

ลักษณะการแปลในปัญญาชาดกฉบับนี้ แปลตามโคลงความบาลี โดยพยายามแปลรักษารากศัพท์บาลี ความกระชับกะทัดรัด ใช้ภาษาง่าย ซึ่งต่างจากปัญญาชาดกฉบับแปลไทยที่มีอยู่ในประเทศไทย ส่วนลักษณะการดำเนินเรื่องและโครงสร้างของปัญญาชาดกนอกนิบาตนี้ เป็นไปตามลักษณะการดำเนินเรื่องและโครงสร้างสอดคล้องกับการดำเนินเรื่องในอรรถกถาชาดก กล่าวโดยภาพรวมชาดกมีองค์ประกอบหลักร่วมกัน 3 องค์ประกอบ คือ ปัจจุบันวัตถุ อดีตวัตถุ และสโมธานวัตถุ ปัญญาชาดกมีแนวการสอนเฉพาะตน ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา จึงได้ทำการปริวรรต ชำระ และแปลแล้วมาเปรียบเทียบกับปัญญาชาดกฉบับหอสมุดแห่งชาติและฉบับล้านนา ตามลำดับดังต่อไปนี้

การปริวรรต ตรวจชำระ และแปลปัญญาชาดกฉบับเชียงใหม่

ปัญญาชาดกฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 21-30 จำนวน 10 เรื่องนั้น จึงได้ทำการปริวรรตจากบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย พร้อมทั้งชำระในรูปแบบเชิงอรรถและทำการแปลตามหลักการแปลโดยอรรถ โดยได้ยกตัวอย่างชาดกลำดับที่ 1 ถึงเรื่องที่ 21 คือ จันทกุมารชาดก ที่ได้ทำการปริวรรต ตรวจชำระ พอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

(1) การปริวรรตและชำระบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย เช่น

หา หา ตาต เอกปุตโตติ อิห สตถา เขตวเน วิหรนโต สุตตโมจน อภพก กเถสิฯ

(2) การปริวรรตและชำระบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย เช่น

สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ที่พระเชตวัน ทรงปรารภถึงการปล่อยสัตว์ จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำว่ หาหา ตาต เอกปุตโต ดังนี้ เป็นต้น

2) เปรียบเทียบปัญญาชาดกฉบับเชียงใหม่กับปัญญาชาดกฉบับหอสมุดแห่งชาติและฉบับล้านนา ด้านตัวละคร สำนวนภาษา ลีลาการแต่ง

จากการศึกษาปัญญาชาดกฉบับเชียงใหม่ ได้ทำการปริวรรต ตรวจชำระ และ

แปลแล้ว จึงได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับฉบับหอสมุดแห่งชาติและฉบับล้านนา ด้านตัวละคร สำนวนภาษา และลีลาการแต่ง ผลการเปรียบเทียบ พอเป็นตัวอย่าง มีดังนี้

(1) เปรียบเทียบด้านตัวละคร

ฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 21 ชื่อเรื่อง จันทกุมารชาดก ด้านตัวละคร พระเอกของเรื่องก็คือ จันทกุมาร (โพธิสัตว์) นางเอก พระนางสิมพลี ผู้คอยให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนก็คือ ธนกะ ผู้เป็นบิดา และนางนันทา ผู้เป็นมารดา ตัวประกอบของเรื่อง พ่อค้า 500 คน หญิงรับใช้ 1 หมื่น 6 พันนาง พระราชา เสดศุคตอำมาตย์ พระเถระ นารี 700 ทาสี 700 ทาส 700 มหากษัตริย์ และอมนุษย์ คือ มณีเมขลา นกกระยาง 8 หมื่นตัว นกแขกเต้า 8 หมื่นตัว ช้าง 700 ม้า 700 เทวดา ท้าวสักกะเทวราช **ฉบับหอสมุดแห่งชาติ** เป็นเรื่องที่ 8 ชื่อเรื่อง จันทราชาดก ด้านตัวละคร พระเอกของเรื่อง จันทกุมารโพธิสัตว์ นางเอก พระนางสิมพลี ผู้คอยให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนก็คือ ธนกะ ผู้เป็นบิดา นันทา ผู้เป็นมารดา พระเจ้ามทิลกุมาร ผู้เป็นพระราชโอรสของพระโพธิสัตว์ ตัวประกอบของเรื่อง พ่อค้า 500 คน เสนาสุคตอำมาตย์ พระราชา 101 ทาสี 700 ทาส 700 และอมนุษย์ คือ นกแขกเต้า แดพหมื่นสีพันตัว เหยี่ยว แดพหมื่นสีพันตัว ค่างแดพหมื่นสีพันตัว งูแดพหมื่นสีพันตัว ช้าง 700 ม้า 700 โคผู้ 700 ไคณม 700 นางเทพธิดามณีเมขลา ท้าวสักกะเทวราช **ฉบับล้านนา**

เป็นเรื่องที่ 2 ชื่อเรื่อง จันทชาดก ด้านตัวละคร พระเอกของเรื่อง พระราชาพระนามว่า จันทราช (พระโพธิสัตว์) นางเอก พระนางสิมพลี ผู้คอยให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนก็คือ ธนกะ ผู้เป็นบิดา นันทา ผู้เป็นมารดา มหินทะ ผู้เป็นพระโอรสของพระโพธิสัตว์ ตัวประกอบของเรื่อง อำมาตย์ มหากษัตริย์ พระเถระ และอมนุษย์ คือ มณีเมขลา ท้าวสักกะเทวราช

(2) เปรียบเทียบด้านสำนวนภาษา

(2.1) การใช้สำนวนภาษาเกี่ยวกับการดำเนินเนื้อเรื่อง

จากการศึกษาเปรียบเทียบการใช้สำนวนภาษาเกี่ยวกับการดำเนินเนื้อเรื่องทั้ง 3 ฉบับแล้วนั้น พบว่า ฉบับเชียงใหม่เป็นการใช้สำนวนภาษาที่เป็นบาลีล้วน ดำเนินเนื้อเรื่องส่วนที่เป็นอดีตหรือชาดกเป็นภาษาบาลีว่า อดีตเต ภิกขเว เป็นต้น ซึ่งฉบับหอสมุดแห่งชาติก็ได้ดำเนินเนื้อเรื่องโดยใช้สำนวนภาษาบาลีเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ ใช้สำนวนภาษาด้วยคำว่า อดีตเต ภิกขเว เป็นต้นเหมือนกัน จะต่างกันตรงที่ ได้ยกเฉพาะภาษาบาลีมาเพียงประโยคสั้น ๆ นอกนั้นจะเป็นการใช้สำนวนภาษาไทยดำเนินเนื้อเรื่องต่อไปจนจบ ส่วนฉบับล้านนานั้น ได้ใช้สำนวนภาษาบาลีและแปลเป็นสำนวนภาษาไทยพื้นเมือง เป็นการแปลสำนวนนิสสัย คือ

การแปลยกศัพท์บาลีขึ้น ตามด้วยการแปลเป็นภาษาถิ่นล้านนา กล่าวได้ว่า ปัญญาสาตกฉบับล้านนามีการใช้สำนวนภาษาที่แตกต่างจากฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจน

(2.2) การใช้สำนวนภาษาเกี่ยวกับการประมวลชาตก

จากการศึกษาเปรียบเทียบการใช้สำนวนภาษาเกี่ยวกับการประมวลชาตก ทั้ง 3 ฉบับแล้วนั้น พบว่า ฉบับเชียงใหม่เป็นการใช้สำนวนภาษาที่เป็นบาลีล้วน เป็นการใช้สำนวนภาษาบาลีที่เป็นลักษณะของบทร้อยแก้วผสมบทร้อยกรอง ในส่วนบทร้อยแก้วนั้นได้บอกเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นในชาตก ว่าเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นเพราะเหตุใด และแสดงธรรมเรื่องอะไร ได้รับผลเป็นอย่างไร แล้วสรุปลงในบทร้อยกรองที่เรียกว่าประชุมชาตกว่าบุคคลใดในอดีตชาติกลับชาติมาเกิดในปัจจุบันนี้ ส่วนปัญญาสาตกฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีการใช้สำนวนภาษาที่เป็นบาลีเพียงขึ้นต้นหรือดำเนินความเท่านั้น ต่อจากนั้นเป็นการแปลแบบสำนวนโวหารเป็นส่วนมาก นับว่าแตกต่างจากฉบับเชียงใหม่อย่างชัดเจน ส่วนฉบับล้านนานั้น การใช้สำนวนภาษานั้นว่าแตกต่างจากฉบับเชียงใหม่อย่างชัดเจน คือ เป็นการสรุปเนื้อเรื่องทีขึ้นต้นด้วยภาษาบาลีและไม่มีภาษาบาลี มีเพียงคำแปลแบบสำนวนโวหาร เป็นสำนวนภาษาถิ่นล้านนา และมีบางเรื่องที่สรุปชาตกลงในสำนวนบาลีลักษณะคาถาแต่รูปแบบไม่ได้อยู่ในลักษณะของภาษาร้อยกรองหรือคาถาของการแต่งฉันท์ แปลยกศัพท์คล้ายกับภาษาร้อยแก้ว จึงนับได้ว่า การใช้สำนวนภาษาที่เป็นไปในส่วนการประมวลชาตกในปัญญาสาตกฉบับล้านนานั้น เป็นไปในลักษณะของภาษาร้อยแก้วมากกว่าภาษาร้อยกรอง

(3) เปรียบเทียบด้านลีลาการแต่ง

(3.1) ลีลาการแต่งเกี่ยวกับการดำเนินเนื้อเรื่องปัจจุบัน

จากการศึกษาเปรียบเทียบด้านลีลาการแต่งเกี่ยวกับการดำเนินเนื้อเรื่องปัจจุบัน ทั้ง 3 ฉบับแล้วนั้น พบว่า ฉบับเชียงใหม่เป็นการแต่งด้วยภาษาบาลีล้วน ซึ่งได้ทำการปริวรรต และตรวจชำระ ตามหลักบาลีไวยากรณ์ที่ใช้เป็นหลักสูตรของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินเนื้อเรื่องส่วนที่เป็นลักษณะการแต่งปัญญาสาตกฉบับเชียงใหม่เป็นการแต่งด้วยภาษาบาลีล้วน ๆ เหมือนกับธัมมปทัฏฐกถา และแปลเป็นสำนวนภาษาไทย โดยสำนวนเช่นเดียวกับพระธัมมปทัฏฐกถาแปล ในหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งได้แปลตามสำนวนภาษาบาลีที่ปริวรรตและตรวจชำระแล้ว นับว่าเป็นลีลาการแต่งที่ง่าย ๆ ในรูปประโยคหรือวาทะที่ง่าย ๆ ส่วนมากเป็นประโยคกัตตุวาท และเรียงประโยคที่ไม่ยากและไม่สลับซับซ้อน การดำเนินเนื้อเรื่องในปัจจุบันแต่ละชาตกนั้น สอดคล้อง

กับคาถาที่ได้อ่านตั้งไว้ในนิกเขบตบถเบื้องต้น จะเริ่มต้นที่บทคาถาต้นเรื่อง เรียงตามลำดับชาดกทั้ง 10 เรื่อง ดังตัวอย่าง เช่น รัตนปัทมชาดก อจลริย์ วตัทธิ ทุกขนติ ฯ อิห สตถา เขตวเน วิหารนโต อุตตโน มาตุโปสกํ เอกํ ภิกขุช อารพภ กเถสิฯ สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งผู้เลื่อมมารดาของตน จึงตรัสคาถามีคำ **อจลริย์ วตัทธิ ทุกขํ** ดังนี้เป็นต้นฉบับหอสมุดแห่งชาติและฉบับล้านนาที่ได้นำมาเปรียบเทียบนั้น จะเห็นว่า ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีการแต่งรูปประโยคที่เป็นภาษาบาลีเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ ต่างกันตรงที่เดินเรื่องด้วยภาษาบาลีเพียงประโยคต้น ๆ เท่านั้น ต่อจากนั้นจะเป็นการเดินเรื่องด้วยการแปลเป็นสำนวนภาษาไทยไปจนจบ ดังตัวอย่าง เช่น เรื่อง รัตนปัทมชาดก สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งผู้เลื่อมมารดาของตน จึงตรัสคาถามีคำ **อจลริย์ วตัทธิ ทุกขํ** ดังนี้เป็นต้น ส่วนฉบับล้านนานั้น เป็นการแต่งการดำเนินเนื้อเรื่องที่เป็นปัจจุบันเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ และฉบับหอสมุดแห่งชาติ โดยมีนิกเขบตบถเหมือนกัน ต่างกันตรงที่การแปลเป็นภาษาไทยสำนวนภาษาถิ่นล้านนา และแปลเป็นสำนวนนิสสัย คือแปลยกศัพท์ตลอดจนจบเรื่อง ตัวอย่างชาดกเรื่อง รัตนปัทมชาดก เช่น **อจลริย์ วตัทธิ ทุกขนติ อิห สตถา เขตวเน วิหารนโต มาตุโปสกํ ภิกขุช อารพภ กเถสิ สตถา** อันว่าพระเจ้า วิหารนโต อันสถิตสำราญ เขตวเน ในป่าเชตะวัน นอาราม อารพภ ปรารภ มาตุโปสกํภิกขุช เชิงภิกขุตนเลี้ยงแม่หื้อเปนเหตุ กเถสิ คีเทสนา อิห ชาตกํ ยังชาตกอันนี้ว่าดังนี้ **อจลริย์ วตัทธิ ทุกขํ** ดังนี้เป็นต้นแล นับว่าเป็นการแต่งที่แตกต่างจากชาดกฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติที่ได้นำมาเปรียบเทียบกับด้านลีลาการแต่งอย่างชัดเจน

(3.2) ลีลาการแต่งเกี่ยวกับการดำเนินเนื้อเรื่องอดีต

จากการศึกษาเปรียบเทียบลีลาการแต่งเกี่ยวกับการดำเนินเนื้อเรื่องในส่วนที่เป็นอดีตทั้ง 3 ฉบับแล้ว พบว่า ฉบับเชียงใหม่ในจำนวน 10 ชาดก แต่ละชาดกนั้นจะเริ่มต้นเรื่องที่คำว่า อดีตเต กิร ภิกขเว ซึ่งแต่งเป็นภาษาบาลีล้วน ดังเช่น จันทกุมาร ความว่า อดีตเต ภิกขเว พาราณสียํ ธนโก นาม เอโก วาณิโช ปฏิวสตีฯ ตสส ภริยา นนทา นาม ओहिสา ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาลมีพ่อค้าคนหนึ่งนามว่า ธนกะ อาศัยอยู่ในเมืองพาราณสี พ่อค้าผู้นั้นมีภริยานามว่า นันทา ฉบับหอสมุดแห่งชาตินี้เป็นการแต่งที่เหมือนและแตกต่างจากฉบับเชียงใหม่ คือขึ้นต้นด้วยภาษาบาลีเพียงประโยคเดียว มีลีลาการแต่งเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ เริ่มต้นด้วยภาษาบาลีว่า อดีตเต กิร ภิกขเว หรือ อดีตเต ภิกขเว แต่พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น จากนั้นจะเป็นสำนวนการแปลเป็นภาษาไทยแบบสำนวนโวหารทั้งหมด ซึ่งเป็นการแต่งที่แตกต่างจากฉบับเชียงใหม่ การแต่งภาษาบาลีก็เหมือนกับฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติ

เพียงแต่แตกต่างด้านการแปลสำนวนนิตย คือแปลยกศัพท์ โดยใช้สำนวนภาษาถิ่นล้านนา ในการแปล ดังเช่น จันทกุมาร สตถา อันว่าพระเจ้า เตหิ ยาจิโต อันเจ้าภิกขุทั้งหลายหากขอ ธารณา อาหาร คี้นำเอามา อติเต ยังธัมมอันล่วงแล้ว มาเทศนาว่า อติเต ภิกขเว ดังนี้ไปนคำผู้ ภิกขเว ตูราภิกขุทั้งหลาย อติเต กาละ ในกาลอันล่วงแล้วพันไฟ เอโก พาณิโซ อันว่าพ่อค้าผู้ 1 ธนโก นาม ชื่อว่าธนกะ วสติ คืออยู่ พาราณสีย ในเมืองพาราณสีนครคัมมิแล ภริยา อันว่าเมีย ตสส แห่งพ่อค้าผู้นั้น นนทา นามชื่อว่านางนนทา อโหสิ คัมมิแลฯ

(3.3) ลีลาการแต่งเกี่ยวกับคาลา

จากการศึกษาเปรียบเทียบลีลาการแต่งเกี่ยวกับคาลา ทั้ง 3 ฉบับแล้ว พบว่า ฉบับเชียงใหม่เป็นการแต่งเป็นภาษาบาลีล้วน ซึ่งคาลาในปัญญาสชาดกฉบับเชียงใหม่ นั้น เป็นลักษณะคาลาในรูปโครงสร้างของคาลา แต่ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ฉันทลักษณ์เพียงแต่แต่ง ให้อยู่ในรูปแบบของคาลาเท่านั้น เพียงมุ่งหวังเนื้อหาสอนธรรมอย่างเดียว คาลาที่ปรากฏใน ปัญญาสชาดกฉบับเชียงใหม่ ไม่ได้เป็นทั้งคาลาปฐยาวัตรและคาลาอินทรวีเชียร แม้ในพระ ไตรปิฎกก็มีคาลาเช่นนี้เป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่าผู้แต่งได้แต่งตามแบบพระไตรปิฎกนั่นเอง ส่วนมากจะเป็นคาลาปฐยาวัตรฉันท์ ในการแต่งคาลาภาษาบาลีฉบับเชียงใหม่ ก็เหมือนกับ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จะต่างกันเฉพาะเรื่องลิงค์ วจนะ วิภัตติ และการแปลสำนวนโวหารไป จนจบเท่านั้น ส่วนฉบับล้านนา ลีลาการแต่งคาลาฉบับล้านนาก็ แต่งเป็นภาษาบาลี ส่วนมาก จะเป็นปฐยาวัตรฉันท์เหมือนกับฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งลักษณะการแต่ง ก็เหมือน ๆ กัน ที่แตกต่างจากฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติ ก็คือไม่ได้แต่งเป็นรูป คาลาหรือภาษาร้อยกรองทั้งหมด ที่แต่งเป็นภาษาร้อยแก้วก็มี เป็นลักษณะลีลาการแต่งแบบ ผสมผสานระหว่างภาษาร้อยกรองกับภาษาร้อยแก้ว

อภิปรายผล

การปริวรรตและแปลปัญญาสชาดกฉบับเชียงใหม่ หรือชิมเมปณณสาตก ได้ ทำการตรวจชำระให้ถูกต้องตามหลักบาลีไวยากรณ์ของไทย ตรวจชำระการใช้รูปประโยค สัมพันธ์ คำศัพท์ ที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักบาลีไวยากรณ์ หลักการแปลไทยเป็นมคธ ตาม หลักสูตรและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของบาลีสันามหลวง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามานะ มุนีวิโส (กลุมกลาง) ได้ศึกษา “ปัญญาสชาดกเรื่องที่ 1-7 : การตรวจชำระและศึกษาเชิง วิเคราะห์” พบว่า ฉบับตัวเขียน มีอยู่มากมายในหอสมุดแห่งชาติ และวัดต่าง ๆ ทำให้ได้ทราบ ต้นฉบับ การจาร เนื้อหา ความนิยมที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งตัวเขียนฉบับโบราณเดิมสันนิษฐาน

ว่าได้สูญหายไป คงอยู่แต่ฉบับตัวเขียน 2 ประเภท คือ ฉบับตัวเขียนที่ไม่มีประวัติการจาร และฉบับตัวเขียนที่มีประวัติการจารปัญญาสาดกเป็นชาตกนอกนิบาต ในส่วนที่เป็นฉบับตัวเขียนโบราณ ภาษาบาลี อักษรขอมที่จารต่อกันมาในประเทศไทย ยังไม่มีใครปริวรรตตรวจสอบชำระเป็นภาษาบาลี อักษรไทย มีแต่ฉบับแปลไทยของหอสมุดแห่งชาติซึ่งเป็นฉบับหลักในการศึกษา และมีวรรณคดีไทยที่นำเรื่องชาตกบางเรื่องมาดัดแปลงนำเสนอ เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ (สมุทรโฆษชาตก) สุธนมโนห์รา (สุธนกุมารชาตก) ซึ่งเป็นที่นิยมชมชอบของคนไทยทุกยุคสมัย (พระมหามานะ มินิวิโส, 2546 : บทคัดย่อ) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปรีชา มโหสถ (เส่งจีน) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของวรรณคดีบาลีเรื่องปัญญาสาดกที่มีต่อสังคมไทย” ผลของการศึกษาวิจัย พบว่า ปัญญาสาดกเป็นแหล่งขุมทรัพย์ที่ผู้รู้สามารถค้นหาอาหารทางความคิดด้านต่าง ๆ ได้ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความบันเทิง คติธรรมหลักศาสนา ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตด้านอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งผู้แต่งได้ใช้วิธีการ และรูปแบบในการประกาศหลักคำสอนของพระศาสนาที่ฉลาดยิ่งนักโดยการนำนิทานมาเล่าโดยมีหลักธรรมสอดแทรก ทำให้ผู้ฟังได้รับคติธรรมไปด้วย (พระมหาปรีชา มโหสถ, 2547 : บทคัดย่อ) และศึกษาเปรียบเทียบกับปัญญาสาดกฉบับเชียงใหม่ ได้เปรียบเทียบ ด้านตัวละคร และสำนวนภาษา สอดคล้องกับพราวพรรณ พองกระจ่าย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบนิทานคองจากุกับปัญญาสาดก” พบว่า โลกทัศน์ของมนุษย์ในนิทานคองจากุกับปัญญาสาดกส่วนใหญ่คล้ายคลึงกันต่างกันเพียงการให้น้ำหนักความสำคัญ กล่าวคือ มนุษย์ในปัญญาสาดกและนิทานคองจากุมีความเชื่อเรื่องผลกรรม บาป บุญ นรก สวรรค์ และชาติภพเหมือนกัน ที่ต่างกันคือ มนุษย์ในปัญญาสาดกเชื่อว่าผลกรรมที่ทำนั้นไม่สามารถฝืนหรือหลีกเลี่ยงได้ แต่ในนิทานคองจากุมนุษย์มีความเชื่อเรื่องผลกรรมที่กำลังส่งผลอยู่ในปัจจุบันนั้น หากทำกรรมดีก็สามารถลบล้างกรรมชั่วนั้นได้ (พราวพรรณ พองกระจ่าย, 2546 : บทคัดย่อ) และสอดคล้องกับสุภณิดา เชื้ออินตะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระอินทร์ในปัญญาสาดกฉบับล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า คติความเชื่อในเรื่องพระอินทร์มีความสำคัญต่อสังคมล้านนาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับการอบรมสั่งสอนผู้คนในสังคม และส่งผลต่อการสร้างกรอบระเบียบประเพณีที่พึงปฏิบัติในการประพฤติ ปฏิบัติตนตามแนวทางจริยธรรมของสังคม รวมทั้งยังสะท้อนถึงคติความเชื่อของคนในชุมชนล้านนาที่มีต่อพระอินทร์โดยผ่านทางงานวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น ที่พบได้อย่างชัดเจนในปัญญาสาดกฉบับล้านนา ทั้งนี้ คนล้านนายังยึดเอาแนวประพฤติปฏิบัติของพระอินทร์มาใช้เป็นตัวอย่างในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ดังนั้น บทบาทและพฤติกรรมของพระอินทร์ที่ปรากฏในปัญญาสาดกฉบับล้านนาจึงเป็น

สิ่งช่วยย้าถึงคติความเชื่อของคนล้านนาที่มีต่อพระอินทร์ได้เป็นอย่างดี (สุภณิดา เชื้ออินตะ, 2544 : บทคัดย่อ)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบปัญญาสาตกทั้ง 3 ฉบับ ได้พบองค์ความรู้ใหม่ คือ วรรณกรรมปัญญาสาตกถูกเขียนขึ้นเพื่อสื่อหรือถ่ายทอดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายต่อคนทุกระดับชั้น เรียกว่าใช้สื่ออันเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมผ่านทางสื่อคือบทบาทการดำเนินชีวิตบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ ของพระโพธิสัตว์และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์ กล่าวคือบทบาทการดำเนินชีวิตเหล่านี้เสมือนเป็นภาพสะท้อนการกระทำกรรมทั้งดีและชั่ว ซึ่งผู้กระทำความกรรมจะต้องได้รับผลกรรมนั้น ส่วนจะได้รับผลกรรมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระดับเหตุปัจจัยแห่งเจตนาของผู้กระทำนั้น ๆ การให้วัตถุทานด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ย่อมมีอานิสงส์มากส่งผลให้ผู้ทำสมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติต่าง ๆ เช่น พระโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระราชา คหบดีหรือเศรษฐีสมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติอันเป็นโลกียะก็ด้วยอานิสงส์การบำเพ็ญทานต่าง ๆ ในอดีตชาติ

สรุป

ปัญญาสาตก คือ ชุมชนนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในประเทศไทยแต่โบราณ 50 เรื่อง พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาตกไว้เป็นภาษามคร เมื่อพุทธศักราชประมาณ 2000-2200 อันเป็นสมัยเมื่อพระสงฆ์ชาวประเทศนี้พากันไปศึกษาเล่าเรียนแต่ลังกาทวีปมีความรู้ภาษามครแตกฉาน จึงแต่งหนังสือเป็นภาษามครขึ้นในบ้านเมืองของตน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สรุปตามวัตถุประสงค์ในแต่ละประเด็นดังนี้

1. ปัญญาสาตกฉบับเชียงใหม่

การปริวรรต ตรวจชำระ และแปลปัญญาสาตกฉบับเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรต ตรวจชำระ และแปลเป็นไทยเฉพาะชาตกเรื่องที่ 31-40 จำนวน 10 เรื่องเท่านั้น ในการปริวรรตและตรวจชำระนั้น ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตอย่างระมัดระวังในการถอดอักษรและถอดอักษรให้ถูกต้องที่สุดตามหลักภาษาบาลี ส่วนการตรวจชำระนั้น เมื่อได้ต้นฉบับบาลีอักษรไทยที่ปริวรรตจากอักษรโรมันต้นฉบับอย่างละเอียดและมั่นใจในความถูกต้องแล้วนำมาตรวจชำระสอบทานคำศัพท์ การสะกดคำที่หยาบ รัสสะ ลิงค์ วจนะ วิภัติ กับพระไตรปิฎก

บาลี อรรถกถาบาลี และพจนานุกรมบาลี-ไทย แล้วนำคำศัพท์ที่ถูกต้องมาใช้ในฉบับนี้ สำหรับ คำศัพท์ หรือข้อความบาลีที่ลึกลับหรือบกพร่องนั้น ผู้วิจัยได้ทำเป็นเชิงอรรถไว้ในแต่ละหน้า เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบ สอบทานต่อไป ส่วนข้อความบาลีที่ขาดตกบกพร่องนั้น ผู้วิจัย ได้ชำระตามหลักบาลีไวยากรณ์แล้ว และได้นำปัญญาสชาติกฉบับเชียงใหม่ทั้ง 10 เรื่อง ที่ผู้ วิจัยได้ทำการปริวรรต ชำระ และแปล ส่วนการแปลเป็นภาษาไทยนั้น แปลจากฉบับภาษา บาลีที่ได้ตรวจชำระสมบูรณ์อย่างถ่องถ้วนแล้วมั่นใจในความถูกต้องจึงนำฉบับบาลีมาแปลเป็น ไทยตามหลักการแปลโดยอรรถและพยายามแปลรักษารากศัพท์ของโคลงความบาลีไว้ให้ได้ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. การปริวรรต ตรวจชำระ และแปลปัญญาสชาติกฉบับเชียงใหม่

ปัญญาสชาติกฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 21-30 จำนวน 10 เรื่องนั้น ผู้วิจัยได้ทำการ ปริวรรตจากบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย พร้อมทั้งชำระในรูปแบบเชิงอรรถและทำการ แปลตามหลักการแปลโดยอรรถ โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างชาดกลำดับที่ 1 เรื่องที่ 21 คือ จัน ทกุมารชาดก ที่ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรต ตรวจชำระ และแปลไว้ในบทนี้ พอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

(1) การปริวรรตและชำระบาลีอักษรโรมันเป็นบาลีอักษรไทย เช่น หา หา ตาต เอกปุตโตติ. อิหิ สตุถา เขตวเน วิหรนโต สตุตโถมจัน อากพภ กเถลิ.

(2) การแปลบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทย เช่น สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อทรง ประทับอยู่ที่พระเชตวัน ทรงปรารภถึงการปล่อยสัตว์ จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำว่า หาหา ตาต เอกปุตโต ดังนี้ เป็นต้น

3. เปรียบเทียบปัญญาสชาติกฉบับเชียงใหม่กับปัญญาสชาติกฉบับ หอสมุดแห่งชาติและฉบับล้านนา ด้านตัวละคร สำนวนภาษา ลีลาการแต่ง

(3.1) เปรียบเทียบด้านตัวละคร

ตัวละครที่จะนำมาศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและพฤติกรรม ได้แก่ พระเอก นางเอก พระรอง ผู้ช่วย อมนุษย์ ซึ่งตัวละครจะมีความแตกต่างกันบ้างเพียงเล็กน้อย

(3.2) เปรียบเทียบด้านสำนวนภาษา

สำนวนภาษา ฉบับเชียงใหม่เป็นการใช้สำนวนภาษาที่เป็นบาลีล้วน ฉบับ หอสมุดแห่งชาติใช้สำนวนภาษาบาลีเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ แตกต่างกันที่ยกเฉพาะภาษา บาลีมาเพียงประโยคสั้น ๆ นอกนั้นจะเป็นการใช้สำนวนภาษาไทยดำเนินเนื้อเรื่องต่อไปจนจบ ส่วนฉบับล้านนานั้น ได้ใช้สำนวนภาษาบาลีและแปลเป็นสำนวนนิสสัย คือการแปลยกศัพท์บาลี ขึ้น ตามด้วยการแปลเป็นภาษาถิ่นล้านนา

(3.3) เปรียบเทียบด้านลีลาการแต่ง

ลีลาการแต่งฉบับเชียงใหม่เป็นการแต่งด้วยภาษาบาลีล้วน เป็นลีลาการแต่งในรูปประโยคหรือวาทะที่ง่าย ๆ และเรียงประโยคที่ไม่ยากและไม่สลับซับซ้อนมากนัก ฉบับหอสมุดแห่งชาติมีการแต่งรูปประโยคที่เป็นภาษาบาลีเหมือนกับฉบับเชียงใหม่ ต่างกันตรงที่เดินเรื่องด้วยภาษาบาลีเพียงประโยคต้นเรื่องเท่านั้น ส่วนฉบับล้านนาเป็นการแต่งการดำเนินเนื้อเรื่องเหมือนกับฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติ โดยมีนิวกเขปบทเหมือนกัน แตกต่างกันเฉพาะการแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งฉบับล้านนาแปลยกศัพท์ตลอดจนจบเรื่องโดยใช้สำนวนภาษาถิ่นล้านนา นับว่าเป็นลีลาการแต่งที่ต่างจากชาดกฉบับเชียงใหม่และฉบับหอสมุดแห่งชาติอย่างชัดเจน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2552). **ปัญญาสาตก : ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ภาค 1**. พิมพ์ในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพพระธรรมสิทธิธารจารย์ (หนู ถาวโร ป.ธ.5) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ โดย คณะสงฆ์หนเหนือ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2538). **ปัญญาสาตก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย**. กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2538). **ปัญญาสาตก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย**. กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาปรีชา โมสโล (เส็งจิ้น). (2547). “อิทธิพลของวรรณคดีบาลีเรื่องปัญญาสาตกที่มีต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหามานะ มุณีวิโส (กลมกลาง). (2546). “ปัญญาสาตกเรื่องที่ 1-7 : การตรวจชำระและศึกษาเชิงวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พราวพรรณ ฟองกระจ่าย. (2544). “การศึกษาเปรียบเทียบนิทานคอนจักษ์กับปัญญาสาตก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัฒน์ เพ็งผลา (2530). **ชาตกกัวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิชิต อัครนิช และคณะ. (2541). **ปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์ปัญญาสาตกฉบับล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุกนิดา เชื้ออินตะ. (2544) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระอินทร์ในปัญญาสาตกฉบับล้านนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2533). **วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.